

Det norske Baptistsamfunns misjon

AV PEDER A. EIDBERG

Interessen for det som ble kalt «hedningemission» var tilstede fra begynnelsen av blant norske baptister. Fra tiden før 1880 er det imidlertid bare sporadisk dokumentasjon. Misjonsinteressen sprang først og fremst ut av bibellesningen og den baptistiske kristendomsforståelse hvor den personlige omvendelse og den enkelte kristnes vitneansvar står helt i sentrum.

Nok en faktor av betydning, var den alminnelige interesse for misjon, som fantes i Norge på denne tiden. Den hadde gitt seg konkrete utslag i en rekke tilfeller, blant annet ved dannelsen av Det norske Misjonsselskap i 1842.

For det tredje ble de norske baptisters misjonsinteresse stimulert ved kontakten med baptister i andre land. Dette gjalt pionéren *Frederick L. Rymkers* kontakt med de amerikanske baptister, som jo også støttet ham økonomisk da han kom til Norge i 1857. Men også pastor *Gottfried Hüberts* nære forbindelse og samarbeid med Baptist Missionary Society (BMS) er av betydning. Fra 1863 til 1892 var der et nært samarbeid mellom BMS og de norske baptister, det meste av tiden med Hübert som kontaktperson.¹ Påvirkningen fra internasjonal baptisme ble ytterligere styrket da American Baptist Missionary Union (ABMU) fra 1892 begynte et samarbeid med de norske baptister. Dette skal vi behandle nærmere nedenfor.

«Debora»-ekspedisjonen

Det første konkrete utslag av misjonsinteressen blant de norske baptister, som vi kjenner til, er det som er blitt kalt «Debora»-ekspedisjonen.

Den 19. juli 1879 seilte galeasen «Debora» fra Bergen med kurs for Madagaskar. Ombord var det 47 personer, 14 av disse var barn.² Hensikten med ekspedisjonen var å kolonisere og drive mi-

sjon på Aldabraøyene, en liten øygruppe i det indiske hav nordvest for Madagaskar. Opptakten til det hele var at et par medlemmer i Bergen Baptistmenighet, Knud Bang og Amund Gunstensen, i begynnelsen av 1870-årene hadde vært med på en handelsekspedisjon som arbeidet på Madagaskar under ledelse av den legendariske skipskaptein Ludvig Larsen. Larsen hadde i mange år ført Det norske Misjonsselskaps misjonærtransportskip «Elieser» mellom Europa og Madagaskar. Da handelsforetagendet under ledelse av Larsen ble oppløst i 1874, fikk noen av deltakerne ideen om å slå seg ned på Aldabra-øyene. Gunstensen, Bang og noen andre reiste hjem til Norge for å hverve deltakere til en ekspedisjon og utruste den.³

Aldabraprosjektet ble aldri realisert. Da «Debora» etter 90 døgn seilas kom til Tulear på Madagaskar, hadde de gjenværende nordmenn ikke gjort noen lokale forberedelser. Det oppstod endel misstemning og ekspedisjonen ble oppløst med det samme. Noen av medlemmene slo seg ned på Madagaskar, mens andre seilte «Debora» til Syd-Afrika, hvor de slo seg ned i Natal.⁴ Helt uten misjonsbetydning ble «Debora»-ekspedisjonen ikke. De fleste av dem som bosatte seg i Natal, var aktive i «Den frie øst-afrikanske mission», som misjonspresten Paul Wettergreen var en av initiativtakerne til. De var også med i engelske baptistmenigheter i området. Flere av baptistene skrev flittig hjem til Norge, til familie og til Baptistsamfunnets blad *Uninons-Banneret* (fra 1892 *Banneret*), og stimulerte slik til interesse for misjonen. Så sent som i 1970-årene var det kontakt mellom baptister i Bergen og etterkommere av ekspedisjonens medlemmer.

Samarbeidet med American Baptist Missionary Union

Da den økonomiske støtten fra BMS opphørte i 1892, hadde de norske baptister allerede etablert nær kontakt med ABMU. Fra 1884 hadde norske baptistpastorer fått sin utdanning ved seminaret i Morgan Park, Illinois, som var tilknyttet Divinity School ved Chicago universitet. Den norskfødte professor Henrik Gundersen ved Morgan Park arbeidet utrettelig for å styrke båndene mellom USA og Norge. I 1891 besøkte pastor Ola B. Hansson, Tromsø, ABMU's årskonferanse, samt en rekke menigheter i USA og redegjorde for baptistenes virksomhet i Norge.⁵

Resultatet ble at ABMU gikk inn for regelmessig økonomisk støtte til de norske baptister, men blant annet på de to følgende betingelser:

- 1) At hver menighet som tok imot støtte, årlig sendte et bidrag til ABMU øremerket for «hedningemissionen».
- 2) At de menigheter og pastorer som mottok støtte, skulle arbeide for ytre misjonen i tale og skrift.⁶

Rapportene ved årsmøtene i Baptistsamfunnet og artikler i *Banneret* i årene som fulgte, viser at man oppfylte betingelsene og at det kom inn penger til ytre misjonen, om enn beløpene var beskjedne.

En ytterligere stimulans av misjonsinteressen kom da norske baptister ble sendt ut som misjonærer for ABMU.

Matilde M. Reuter var medlem av baptistmenigheten i Arendal. Hun ble gift med den danske misjonær *Peter Fredriksen*, og sammen arbeidet de i ABMU's tjeneste i Congo fra før århundreskiftet til 1921. De skrev ofte til *Banneret* om misjonsarbeidet, og i 1902 og 1909 besøkte de flere norske menigheter og talte misjonens sak.

Sina Finwall, Bergen, giftet seg også med en dansk misjonær, *Christian Nielsen*. Fra 1892 til hun døde i 1901 arbeidet Sina Finwall Nielsen som misjonær for ABMU i Congo.⁷

Johannes Olsen Gotaas var fra Verdal. Han kom ved sin bibellesning fram til et baptistisk dåpssyn og ble baptist i 1894. Etter teologiske studier i USA og en kort tid som menighetsprest, var han misjonær for ABMU i Congo fra 1905 til 1915.

Når en undersøker denne periode i de norske baptisters historie, slår det en at i en tid da Baptistsamfunnet og dets lokale menigheter kjempet hårdt for å stabilisere og utvide arbeidet i Norge, og var opptatt av merkesaker som å opprette teologisk skole og få lagt pastorutdannelsen til Norge, ble man dels tvunget til å vende blikket utover, dels stod det fram unge mennesker med misjonskall, og på den måten bevisstgjorde de norske baptister for ytre misjonen. Mens de norske baptister ennå var avhengig av hjelp utenfra, begynte man å arbeide konkret for egen misjonsvirksomhet i et misjonsland.

Eget misjonsarbeid

Rapportene fra årsmøtene i tiden etter 1900 avspeiler hvordan interessen for ytre misjon øker og konkretiseres. Ved årsmøtet i 1906 understreket pastor *Jacob A. Øhrn*, hvis innflytelse er stadig økende blant baptistene i denne tiden, betydningen av at J. O. Gotaas året før reiste ut som misjonær, og at han er knyttet også til de norske baptister.⁸ I 1910 viste rapporten en økning på 400 prosent til ytre-

misjonen de siste ti år. Men beløpene er små, og J. A. Øhrn kommenterer bl.a.: «Retningen er riktig, men farten kunde vel ha vært bedre.»⁹

I 1910 hadde Baptistsamfunnet opprettet sin teologiske skole for utdanning av pastorer og misjonærer. Fra 1911-1914 studerte *Bernhard Magnus Aalbu* fra Ørlandet i Trøndelag ved skolen. Skolestyret uttaler til årsmøtet i 1914 om ham: «Han tænker paa at gaa ut som missionær til hedningerne . . . et arbeide hvortil han er særskilt godt utrustet.»¹⁰ Aalbu hadde vært borti mange yrker før han ble misjonær. Som 17-åring reiste han til Amerika, hvor han i tur og orden var bryggeriarbeider, kelner, kafébestyrer, cowboy og farmer. Han hadde også drevet fiske og jordbruk i Norge. Karakteristisk for ham var en altoppslukende interesse for mennesker og en evne til å få folk i tale. Han var aktiv misjonær i omtrent 10 år, en utpreget pionér, som likte seg best når han kunne arbeide selvstendig og være uavhengig, men som ikke satte så stor pris på organisasjon, regler og bestemmelser. Han var elsket og forgudet av afrikanerne, og satte dype spor etter seg som menneske og kristen.

Inntil 1914 hadde misjonspengene gått uavkortet til ABMU, men det året ble det sendt kr. 495,00 til «missionen i Kina», uten at det er gitt noen forklaring på denne posten.¹¹

Så kom året 1915. Årsmøtet ble holdt i Halden. I forbindelse med regnskapsrapporten for ytremisjonen, heter det i årsmøteprotokollen: «J. A. Øhrn oplæste regnskapet og oplyste at pengene iaar ikke var blit sendt til Amerika, da vi haabet snart at faa vor egen missionær.»¹² *Arnold T. Øhrn*, som dengang var lærer ved Baptistenes Teologiske Seminar, holdt et foredrag om ytremisjonen, og drøftelsene som fulgte, førte til at en komite ble nedsatt, som senere i årsmøtet skulle legge fram en innstilling om ytremisjonen.¹³ Komiteen la senere fram et forslag i seks punkter, hvor den bl.a. anbefalte at Aalbu, som i 1915 var ferdig med videre studier i USA, skulle besøke baptistmenighetene i Norge, og at om en fikk en tilfredsstillende avtale med ABMU, skulle Aalbu sendes til Afrika så snart som mulig i samsvar med de øvrige planer for ham.¹⁴

Forslaget ble enstemmig vedtatt, og dermed hadde de norske baptister fattet en av sine viktigste og mest konsekvensrike beslutninger. Da Baptistsamfunnet gjorde dette vedtaket i 1915, bestod det av 39 menigheter med ialt 3654 medlemmer. Det var i 1914/15 samlet inn kr. 1.760,00 til ytremisjonen, og hovedkassens totale omløpstall var ca. 8.600,00 kroner!

På grunn av reisevanskeligheter og andre forhold forårsaket av første verdenskrig, kunne ikke Bernhard Aalbu reise fra Norge med kurs for Belgisk Congo før i oktober 1918. Etter en tids opphold i Frankrike kom han til Matadi den 2. februar 1919. Aalbus besøk i menighetene i 1917/18 og hans utreise stimulerte misjonsinteressen sterkt, slik at ytremisjonens inntekter i 1919 var steget til 9.000 kroner.¹⁵

Aalbu oppholdt seg omtrent ett og et halvt år hos de amerikanske baptister i det sydlige Belgisk Congo. Mot slutten av 1920 la han ut på en tur nordover, og reiste da gjennom hele Bas-Uélé, som kom til å bli de norske baptisters misjonsområde, midt i hjertet av Afrika.

Noen misjonsstasjon i vanlig forstand kunne Aalbu ennå ikke opprette, bl.a. fordi han var alene som misjonær. Han var stadig på reise. Området han arbeidet i var egentlig en del av misjonsfeltet til Heart of Africa Mission, men da det var for stort for dem, ville de gjerne overdra noe av det til de norske baptister. En misjonærkonferanse i Bambili i 1922 tildelte Baptistsamfunnet Lebo-, Monga- og Bili-distriktene, med tanke på at Bondo burde bli sentrum for arbeidet. Aalbu rapporterte hjem og bad om godkjenning. Han fikk telegrafisk svar at Misjonsstyret hadde godtatt forslaget, samt at en ny misjonær ville bli sendt ut omgående. Det var *Frithjov A. K. Iversen*.¹⁶

Befolkningen i det område de norske baptister hadde overtatt, bestod overveiende av *azandestammen*, men også *mongwander* og *nzakara*, *ngbandi*, og et par bantustammer som *mobenge* og *ababua* bodde der, foruten områdets urbefolkning *pygmeene*.¹⁷

Etablering og vekst

Da Frithjov Iversen kom til Belgisk Congo våren 1922, kunne man begynne et mer ordnet arbeid, med etablering av misjonsstasjoner. Baptistsamfunnets årsmøte i 1922 gav Misjonsstyret de nødvendige fullmakter til å opprette stasjoner. Det ble søkt om konsesjoner fra den belgiske stat for misjonsvirksomheten som helhet og for opprettelse av de enkelte stasjoner.

Utover i 1920-årene kom det ut flere misjonærer, slik at i 1930 var det sendt ut ialt 12, 6 kvinner og 6 menn. For et så lite kirkesamfunn må dette sies å være bemerkelsesvedig. Misjonen hadde også krevd sitt første dødsoffer, idet *Berntine Karlsen* døde i Matadi julaften 1923, på vei til misjonsfeltet.¹⁸

Ved siden av misjonærene kom det etterhvert nasjonale evangelister som arbeidet i landsbyene.

I tiden fram til 2. verdenskrig ble det etablert tre misjonsstasjoner: *Bondo* i 1922, *Monga* i 1923 og *Buta* i 1935. I 1949 ble en stasjon opprettet i *Bili*, helt øst i Bas-Uélé. I 1950- og -60-årene var det periodevis stasjonert misjonærer i *Ndu*, som ligger nord for *Monga*, helt oppe ved grensen mot tidligere Fransk Kongo (Det sentralafrikanske keiserdømme). Den siste misjonsstasjonen, om man idag kan bruke den betegnelsen, er *Likati*, ca. 60 kilometer syd for *Bondo*. Her ble det i 1970 startet et større jordbruksprosjekt med 2-årig landbruksskole. Prosjektet har vært et samarbeid med NORAD, som har gitt både investeringsstøtte og driftsstøtte.¹⁹

Statistikker har alltid begrenset verdi når det gjelder å gi et bilde av misjonsarbeidet, men når dette forbehold er tatt, kan det likevel være nyttig å sammenligne oppgavene for et par år.

	1932	1962	
Hovedstasjoner	2	4	
Utstasjoner	36	180	
Nasjonale arbeidere	36	180	
Menighetsmedlemmer	1200	15077	
Katekumener		2200	
Misjonærer fra Norge	7	25	
Barneskoler			
(stasjon 2/landsby)	32	45	(m/3500 barn)
Evangelistskoler	2		
Pastorskole		1	
Lærerskole		1	
Søndagsskoler		23	(m/1350 barn)
Hospital		1	
Poliklinikker		3	
Døpte i 1962		505	

Til videre sammenligning tas med statistikk for det pastorale arbeid innen Communauté Baptiste du Bas-Uélé (CBBU) for 1978.

Menigheter	8
Menighetsmedlemmer	18657
Ordinerte pastorer	11
Ikke-ordinerte pastorer	9

Evangelister	226
Katekumener	2896
Døpte	1900
Døde	466

Former for misjonsarbeid

Evangelisering og menighetsbygging. Misjonærenes primæroppgave har hele tiden vært oppfattet å være evangeliserende og å lede til dannelse av menigheter. Misjonærkallet har vært opplevd som et kall til å bringe evangeliet og hjelpe den enkelte til å ta imot frelsen i Jesus Kristus.

Bernhard Aalbu virket de første par årene som reisepredikant, og noe av det første misjonærene tok sikte på når de kom til sitt arbeidssted, var å lære språket godt nok til å kunne holde møter, preke og undervise. Frithjov Iversen sier om dette: «Mitt første famlende forsøk på å fortelle evangeliet, bare noen uker etter vår ankomst, står for meg som en av mitt livs største opplevelser.»²⁰ Selv om misjonen har tatt opp andre arbeidsoppgaver, har misjonærene hele tiden forsøkt å være forkynnere. Dette gjelder ikke bare dem som har hatt misjonsprestutdannelse, men i nesten like stor grad slike som egentlig har reist ut som spesialister, enten innen sykepleie eller undervisning.

Ved misjonsstasjonene ble det ganske snart organisert menigheter. Inntil arbeidet gikk over til å bli et selvstendig stedegent kirkesamfunn var disse menighetene ledet av misjonærene, som også forvaltet dåp og nattverd. I landsbykirkene tok nasjonale evangelister hånd om forkynnelse og elementær undervisning, men forrettet ingen kirkelige handlinger.

Nettopp fordi forkynnelsen har vært så høyt prioritert, kom evangelistutdannelsen tidlig igang. Til å begynne med var det korte kurser, senere ett-årige kurs i Bondo. Nå er evangelistutdannelsen to-årig, og er en egen linje ved den fireårige pastorskole. Etterutdannelse skjer ved at evangelister og pastorer i landsbykirkene innkalles til Bondo én gang hvert år til et kurs.

At CBBU idag har ca. 20000 medlemmer i et område og under forhold der arbeidet har vært ytterst vanskelig, skyldes nok i stor grad den intense evangelisering som misjonærene har praktisert, og som er blitt ført videre av CBBU selv. I denne forbindelse kan det nevnes at ved årskonferansen i april 1980 vedtok CBBU en sterk

henstilling til Baptistsamfunnet om å få flere misjonærer som kunne ha «ambulering evangeliseringsvirksomhet som hovedoppgave.»²¹

Sykearbeid. Det har vært ytterst lite av spenning innen Det norske Baptistsamfunns misjon mellom det direkte evangeliserende arbeid og sykearbeidet. Det siste har helt fra begynnelsen av vært oppfattet som en del av det totale misjonsoppdrag. Selv om enkeltuttalelser av og til har gått på at sykearbeidet bare er et middel for å nå et overordnet mål, «sjelens frelse», har dette ikke vært grunnholdningen, hverken hos misjonsledelsen eller blant misjonærene. At samaritangjerning og vitnesbyrd i ord ofte utfylte hverandre, er en annen sak, likeså at sykearbeidet har hatt den effekt at det har åpnet veier for evangelieforkynnelsen, som ellers ville vært stengt eller langt vanskeligere å åpne.

Baptistsamfunnet begynte misjon i et område og innen en kultur der folket opplevde en nær sammenheng mellom religion og helse. Medisinmannens virksomhet var basert dels på kjennskap til legende urter, dels på religiøse forestillinger og riter.²² Det lå altså i utgangspunktet vel tilrette for en misjonsvirksomhet som så sykearbeid og evangelisering som to sider av samme sak.

De første årene drev man sykearbeidet under meget primitive forhold: under åpen himmel, i jordhytter og skur.²³ Men etterhvert forandret dette seg. Det kom stadig flere misjonærer med sykepleierutdannelse, og man organiserte arbeidet i samsvar med dette. I 1947 rapporteres det for første gang om ordinære poliklinikker på to av misjonsstasjonene. I 1979 var det fem poliklinikker. Fra 1970-76 hadde man også en rullende poliklinikk i virksomhet. Det var en campingvogn trukket av en land-rover. Med denne besøkte man landsbyene og ydet medisinsk hjelp, og samtidig holdt man møter og gudstjenester. Medisinknapphet har vært en stor vanskelighet i Zaire, særlig etter 1960. Prisene har vært skyhøye ved kjøp i Zaire, og en har derfor søkt å få inn medisiner gjennom humanitære hjelpeorganisasjoner eller ved kjøp i Europa.

Hovedtyngden av sykearbeidet har, naturlig nok, vært kurativt. Men særlig i løpet av de siste to-tre tiår har en lagt stadig større vekt på det preventive arbeid. Dette omfatter f.eks. omlegging av kosthold for å bedre den almene helsetilstand, kampen mot Tse-Tse fluen og malariamyggen, og et mer og mer omfattende vaksineringsprogram. I kampen mot den høye spedbarnsdødeligheten har en satset en hel del på kontroll og undervisning av gravide, samt fød-

selshjelp og spedbarnskontroll.

Lepra var tidligere en svøpe for befolkningen i Bas-Uélé, og har vært en utfordring for misjonens sykearbeid. Fra begynnelsen av 1930-årene har leprasyke i distriktet bodd i egne kolonier, og misjonærene har hatt det medisinske tilsyn med mange av disse bosetningene. Lepra har de senere år vært på retur, og dette sykearbeid har mindre omfang enn tidligere. De siste tre-fire årene har misjonen samarbeidet med International Leprosy Mission og med den katolske kirkes lepraarbeid i Uélé-distriktet.

Tanken om et eget hospital ble tidlig tatt opp, og endel midler ble samlet inn, særlig av De norske baptisters kvinneforbund. I 1957 sendte Baptistsamfunnet ut sin første, og hittil eneste, misjonslege, dr. John W. Sæther. Han arbeidet i Monga til 1965, da misjonærene måtte forlate Zaire på grunn av opprøret som fant sted på denne tiden. Dr. Sæther arbeidet under ekstremt vanskelige forhold, og foretok store operasjoner med et minimum av utstyr og medisiner. Et lite sykehus ble opprettet, nærmest en utvidet poliklinikk. I 1980 er det imidlertid under oppføring en ny og moderne fødeklinikk i Monga. Dette er første byggetrinn av et sykehusprosjekt. Annet byggetrinn, som vil omfatte sykehus med operasjonsstuer, sykesaler og moderne utstyr forøvrig, vil bli påbegynt i 1981. Første byggetrinn har investeringsstøtte fra NORAD. Etter 1965 har en ikke hatt noen misjonslege i arbeid, men dette vil nå endre seg.

Pionérmisjonærene Aalbu og Iversen hadde begge kortere kurser i medisin og tropesykdommer. Det er imidlertid de kvinnelige misjonærene, sykepleiere og jordmødre, som har båret byrdene innen helsearbeidet. Etter 1960 er det blitt utdannet nasjonale sykepleiere, som har assistert misjonærene. I 1979 hadde zairere ledelsen ved fire av de fem poliklinikkene som misjoneren driver i samarbeid med CBBU.²⁴ Utdannelse og videreutdanning av nasjonalt sykepersonell vil bli intensivert i forbindelse med det nye sykehuset i Monga.

Undervisning. Undervisningsarbeidet har hatt nær sammenheng med evangeliseringen. Stammespråkene i Bas-Uélé hadde intet skriftspråk, men lingala, som var et handelsspråk brukt over et større område i Ekvatorial-Afrika, var skriftspråk. Da misjonen begynte, snakket meget få afrikanere i området fransk. Misjonærene satte snart igang undervisning i å lese og skrive. De første som fikk denne opplæring, var de voksne menn som var blitt kristne, og som ville

arbeide som evangelister i landsbyene. Men etter kort tid begynte man å undervise barna, det vil si guttene. Pikene var det ikke så lett å få til skolene. Det representerte et brudd med den rådende kultur at de skulle ha samme opplæring som guttene. Det er idag obligatorisk grunnskole for alle barn i Zaire. Det er imidlertid få piker som får mer skolegang enn denne grunnskolen.²⁵

Gjennom mange år var skolen på misjonsstasjonene ledet av misjonærene, mens den lokale evangelist også var lærer i landsbyskolene. Nye skoleslag er utviklet i årenes løp, slik at idag samarbeider CBBU og misjonen om følgende skoletilbud:

- 6-årig grunnskole
- 6-årig videregående skole (gymnas) i Buta. Den første avgangsklasse gikk ut i 1974.
- 3-årig ungdomsskole (cycle d'orientation) i Monga.
- 4-årig lærerskole i Bondo, første avgangsklasse gikk ut i 1973.
- 2-årig jordbruksskole i Likati, første kull var ferdig i 1973.
- 4-årig pastorskole. Dette er en fortsettelse og utvidelse av den tidligere evangelist- og bibelskole som opprinnelig ble opprettet i Bondo av Eivind Østensen. Omleggingen fant sted i 1960. Nå har denne skolen også en 2-årig evangelistlinje.

Denne oversikt viser at bortsett fra pastorutdannelsen var det først fra ca. 1970 at misjonen kom med høyere utdanningstilbud i egen regi. Dette avspeiler den generelle svikt i høyere skolegang på alle nivåer, som kjennetegnet Belgisk Congo, og som også gjelder misjonsselskapene i stor grad. En kan undre seg over dette, når en vet at misjonærene tidlig var klar over den prestisje boklig kunnskap hadde blant afrikanerne, en prestisje som f.eks. kom evangelistene til gode i landsbymiljøene.²⁶ At den stedegne kirkes utvikling er blitt preget av denne skolepolitikk, er helt åpenbart.²⁷

1960-årene var en vanskelig tid også for skolene. Den politiske og militære uro gjorde forholdene ustabile, og i lange perioder måtte deler av skolevirksomheten instilles. Pr. 1.1.1975 overtok den zairiske stat alle almenskolene som kirkesamfunnene og misjonene hadde. Høsten 1977 ble skolene gitt tilbake og ansvaret igjen lagt i kirkesamfunnenes hender. Forholdene var da nærmest kaotiske, både administrativt og hva undervisning angikk.²⁸

Kvinnearbeidet. Arbeidet blant kvinnene har ikke vært like høyt prioritert som de oppgaver vi har beskrevet i det foregående. Noe er imidlertid gjort. Det er de kvinnelige misjonærene som har tatt hånd om dette, ofte ved siden av andre tjenester. En har undervist i hygiene, barnestell, søm, matlagning og kosthold. En har også samlet kvinnene til egne møter med bibelstudium og bønn. Kultur-mønsteret, særlig blant azandene, har vært utpreget mannsdominert med klare rollefordelinger. Det har derfor ikke vært problemfritt å gi piker og voksne kvinner kunnskaper som vil gi dem mer selvstendighet og styrke deres posisjon i familie og nærsamfunn. Kvinnearbeidet er nå akseptert, og Nazooma Bay, enke etter Batilla Bay, som studerte seks år i Norge for 10-15 år siden, avslutter i 1980 to års skolegang i Norge med tanke på å gå inn som leder i kvinnearbeidet innen CBBU.

Vanskeligheter i arbeidet

Det kan synes som hvert tiår i Baptistsamfunnets misjon har hatt sine spesielle problemer og vanskeligheter. 1920-årene var preget av arbeidet med å etablere misjonen, med langvarige og møysommelige forhandlinger for å få konsesjoner for eiendommer og sivilrettslig status for misjonen. Her la særlig de katolske misjonærer mange vanskeligheter i veien.

1930-årene var preget av to problemområder. Arbeidet vokste, men antallet misjonærer økte ikke tilsvarende. Hver eneste årsrapport dette tiår inneholder rop om flere misjonærer. Men det var ikke kandidater nok, og inflasjonen i kolonien gjorde også økonomien særdeles vanskelig.²⁹

Veksten i antallet kristne førte mange kirketuktproblemer med seg. Mange falt tilbake til drukkenskap og umoral, og hedenske skikker og forestillinger kom inn i menighetene. Polygamiet bød på både prinsipielle spørsmål og praktiske vanskeligheter som måtte takles. Fra 1935-39 var der en svermerisk bevegelse i Mongadistriktet, som også rev med seg endel evangelister. Den bar betegnelsen *kulinga na kundima* (kjærlighet og tro), og gikk ut på at alle troende skulle elske hverandre og ha alt felles. Denne lære førte bl.a. til seksuell promiskuitet som uttrykk for sann tro og åndsfylde. Myndighetene grep inn overfor bevegelsen, og menighetene ryddet opp, med den følge at mange ble utelukket.³⁰

Krigsårene 1939-45 var selvsagt vanskelige. Forbindelsen mellom Norge og Afrika ble brutt. Ingen penger kunne sendes fra Norge,

misjonærene kunne ikke avløses og få ferie, bare tilfeldig rapporter nådde hjem, bl.a. gjennom Røde Kors. Økonomien ble reddet ved generøs hjelp fra flere hold. Den norske regjering i London ydet store beløp til misjonsselskap uten kontakt med Norge. En fikk også støtte fra Det Internasjonale Misjonsråd (IMR) gjennom Congo Protestant Council (CPC). Likeså kom det støtte fra de svenske baptister og fra den norske baptistkonferanse i USA. Norsk-amerikanerne samarbeidet med American Baptist Foreign Mission Society (ABFMS), det tidligere ABMU, som hadde en egen hjelpeorganisasjon med forbindelse til IMR.³¹

1950-årene var preget av disharmoni og splittelse på grunn av ekstatistiske fenomener. Det hele startet i Bondo blant endel evangelister, og bestod i tungetale, profeti, visjoner, «avsløringer» av synder folk hadde begått, m.m. Mange fenomener som hørte den gamle religionen til, fremstod nå med kristen ferniss. Da mange kristne ble skremt og andre reagerte mot alt det usunne, ble det splittelse og mye uro.³²

Misjonærene stod tildels splittet overfor det som skjedde. Baptist-samfunnet sendte da generalsekretær H. Asak Kristiansen og rektor Nils J. Engelsen ut til Bas-Uélé i oktober 1955. De oppholdt seg på feltet i lengere tid, holdt rådslagninger og gav rettledning til både misjonærer og nasjonale ledere. Dette førte til at man fikk kontroll med forholdene og en samling av rekkene.

Da kom det nye problemer, denne gang med utgangspunkt i Bili. I 1957 brøt ca. 80 azande-evangelister med misjonen og organiserte sin egen gruppe, «Mission Fidèle Protestant». En av misjonærene ble senere leder for utbryterne, som etablerte seg med konkurrerende virksomhet flere steder. Fidelene, som de ble kalt, fikk etter en tid statlig registrering som eget kirkesamfunn, og har endel menigheter i Bas-Uélé. Ved resolutt opptreden fra misjonærkonferansens side og god støtte fra inflytelsesrike nasjonale pastorer klarte en å skape ro også denne gang, og i 1960 så det ut til å være grunnlag for ny vekst i arbeidet.

1960-årene skulle imidlertid bli det vanskeligste tiår. I 1960 ble det slutt på det belgiske kolonistyre. I selvstendighetens kjølvann fulgte borgerkrig, og da opprørere i 1964 tok kontroll i Bas-Uélé, var det med nød og neppe de 13 norske baptistmisjonærene berget seg ut av landet. De var flere ganger i direkte livsfare.³³ Mange kristne flyktet fra byene, mange ble drept, og CBBU's leder *Ernest Yansere* ble i Monga henrettet av opprørerne.

Da opprøret var slått ned i 1966, hadde misjonen lidd store tap. Det fantes ikke én uskadd bygning på noen av stasjonene, og utstyr og inventar var stjålet eller ødelagt. Menighetene var også hårdt rammet. Mange kirker var helt ødelagt, organisert virksomhet var gått i stå, ledere var blitt drept eller borte.

I 1967 kunne misjonærene sendes ut igjen, og en startet hjelpearbeid og gjenreisning. Baptistsamfunnet vedtok i 1969 en femårsplan for gjenoppbyggingen, samt utvidelser av arbeidet.

1970-årene har vært delvis preget av den zairske stats ønske om å kontrollere kirkenes arbeid og begrense deres aktivitet. I 1971 kom bestemmelsen om at all protestantisk virksomhet skulle samles i *Eglise du Christ au Zaïre* (ECZ), og i 1975 kom nasjonaliseringen av almenkskolene, som jo imidlertid ble kortvarig. Siste halvdel av 1970-tallet har også vært preget av Zaires svake økonomi og den ekstremt høye inflasjonen, samtidig som det har vært knapphet på varer av mange slag.³⁴

En stedegen kirke

Det politiske kart over Afrika har forandret seg fullstendig etter den annen verdenskrig. Koloni etter koloni har fått uavhengighet og har valgt sin egen plass og kurs i det internasjonale samfunn.

I 1960 kom turen til Belgisk Congo. Selvtendighetsfeiringene var knapt over før kamp om politisk og økonomisk makt brøt løs mellom regioner og grupperinger i landet. De kristne kirker og misjoner var positive til avkoloniseringen, men bekymringene økte i takt med den tiltagende spenning i den unge republikken.

Parallelt med den politiske uavhengighet, og i en viss vekselvirkning med den, kom ønsket om kirkelig selvstyre. Baptistsamfunnet hadde ikke gjort tilstrekkelig for å møte en slik utvikling, særlig når det gjaldt å få utdannet nasjonale ledere. Dette til tross for at man i mange år hadde hatt dyktige og etterhvert erfarne evangelister, med utpregede lederegenskaper.

Visse ting hadde likevel skjedd. Under den annen verdenskrig begynte man å holde konferanse for evangelistene hvert annet år. Her kom det fram forslag og henstillinger, som f.eks. at evangelistene burde bli autorisert til å forrette dåp og nattverd uten at misjonærer var tilstede og hadde ansvaret for det. Alle avgjørelser lå imidlertid hos misjonærene.³⁵ Under krigen hadde menighetene selv måttet ta økonomisk ansvar for evangelistenes lønn og driften av kirker og menighetsarbeid. Dette fortsatte etter krigen, og var en av

begrunnelsene for kravet om medbestemmelse.

Intil 1955 hadde den årlige misjonærkonferanse, som første gang fant sted julen 1926, vært forbeholdt bare misjonærene. Nå ble det bestemt at fra og med 1956 skulle det møte tre nasjonale representanter fra hver menighet, en evangelist og to medlemmer av menighetsrådet. De fikk ikke stemmerett i saker som angikk misjonærene. De engasjerte seg imidlertid aktivt, og øvde på den måten inflytelse. Ved konferansen i 1956 ble flere ledende evangelister gitt status som pastor, og fikk rett til å forrette dåp og nattverd uten misjonærens nærvær.³⁶

Årskonferansen i 1960 avspeilet den politiske situasjon. Kravene om selvstyre var sterke. Dette førte da til at menighetene selv fikk full kontroll med de pengemidler som ble samlet inn. Utviklingen fortsatte. I 1960 overførte Baptistsamfunnet alle konsesjoner og eierdommer til de nasjonale menigheter. Untatt var misjonærboliger, skoler og klinikker.³⁷

I februar 1962 overtok Ernest Yansere som *Representant legal* for baptistmenighetene og Baptistsamfunnets misjonsarbeid i Bas-Uélé. En misjonær hadde inntil da hatt dette hverv. I 1964 ble de menigheter som samarbeidet innen Baptistsamfunnets misjon registrert av den zairske stat som eget kirkesamfunn under navnet *l'Eglise Baptiste du Bas-Uélé (EBBU)*, med Ernest Yansere som president. Urolighetene i tiden som fulgte, gjorde imidlertid at utviklingen av en nasjonal kirke så å si stoppet opp. Zairerne var nærmest fullstendig avhengig av misjonen og misjonærene. EBBU mistet også flere av sine fremste ledere under opprøret. Likevel fortsatte arbeidet med å bygge opp en selvstendig kirke. I 1971 gav Baptistsamfunnets årsmøte sin tilslutning til et forslag til overenskomst mellom de to kirkesamfunn.³⁸ I 1976 vedtok CBBU³⁹ vedtekter for sin virksomhet. I dem ble relasjonen til Baptistsamfunnet definert, og vedtektene avløste overenskomsten av 1971.⁴⁰ Vedtektene er på 37 artikler, og omfatter alle mulige forhold, fra bestemmelser vedrørende arbeidere som er ansatt i praktiske oppgaver for CBBU, til artikler om formål og oppgaver, kirkesyn og kirketukt, ledelse og administrasjon. De avspeiler en langt strammere sentral ledelse og større autoritet på topp-plan enn f.eks. innen Det norske Baptistsamfunn.

I 1977 vedtok Baptistsamfunnets hovedstyre nye regler for zaire-misjonærer.⁴¹ Også her reguleres forholdet mellom CBBU og Baptistsamfunnet.

I og med de dokumenter som er nevnt her, er formalitetene mellom CBBU og Baptistsamfunnet brakt i orden i løpet av 1970-årene. Baptistsamfunnets misjonsarbeid i Zaire er dermed definitivt gått over i en ny fase.

Økumeniske relasjoner

Det norske Baptistsamfunn begynte for 60 år siden misjon i et land med lange romersk-katolske misjonstradisjoner. Som så mange protestantiske misjoner i denne tiden, oppfattet man katolikkene som motstandere og konkurrenter i kampen om sjelene. Misjonærene fikk ingen utdanning i apologetikk og polemikk med henblikk på katolsk tro, men den generelle negative holdning til katolikkene avspeilet seg i utdannelsen. Dette ble så stadfestet ved at de katolske misjonærene på sin side var minst like uforsonlige overfor protestantene. Rapporter og beretninger fra misjonsarbeidet hadde i flere tiår henvisninger til denne konflikten. Ifølge Frithjov Iversen kom det til konflikt allerede på Aalbus første reise gjennom Bas-Uélé.⁴² I rapporten til Baptistsamfunnets årsmøte i 1931 beskrives den katolske kirkes store styrke i Bondo, hva misjonærer, midler og utstyr angår, og så følger: «I skyttergraven på den andre siden av ingenmannsland ligger br. Østensen alene.»⁴³ I 1937 heter det om Buta i den tilsvarende rapport: «Buta, som er hovedstaden i Ueledistriktet, er en av katolikkens sterkeste festninger, og *allikevel har evangeliet slått igjennom på underfull måte.*» (Uthevelsen er min).⁴⁴ Det sier seg selv at rapporter og beretninger av denne art, skapte og befestet antikatolske holdninger hos både ledere og misjonsfolk i Norge. Ettervirkningene sliter vi med fremdeles. Motsetningene til den katolske misjon varte stort sett helt fram til opprørstiden i midten av 1960-årene, selv om bildet blir noe mer nyansert etterhvert. Det var den felles skjebne i nød, forfølgelse og trengsel, som skapte en ny holdning på begge sider. Personlig kontakt og gjensidig omsorg virket også forsonende. Idag er det et godt forhold, og misjonærene møtes stadig og hjelper hverandre på forskjellige måter. Også på menighetsplan begynner kontaktene å komme. Det har vært tilfeller der katolske sangkor har sunget i gudstjenester i CBBU-menigheter.

Det protestantiske samarbeid i Zaire begynte tidlig. I 1902 ble den første General Conference of Protestant Missionaries in Congo holdt i Leopoldvillé (Kinshasa). I 1911 ble Congo Continuation

Committee dannet. Denne endret i 1925 navn og status, og ble Congo Protestant Council (CPC). I 1960 gikk CPC over fra å være et råd av og for de protestantiske misjonsselskaper, til å bli et råd av og for de stedeagne protestantiske kirkesamfunn. Ved CPC's møte i mars 1970 ble statuttene endret, og man dannet Eglise du Christ au Zaïre. 31. desember 1971 proklamerte president Mobutu Sese Seko en ny religionslov, som bl.a. krevde at alle protestantiske kirkesamfunn og misjoner som skulle arbeide i Zaïre, måtte være med i ECZ.⁴⁵

CPC var fra 1921 medlem av Det internasjonale Misjonsråd (IMR). Da dette i 1958 vedtok å gå sammen med Kirkenes Verdensråd, gikk CPC ut av IMR for å unngå interne motsetninger og splittelse.⁴⁶

Baptistsamfunnets misjon ble med i samarbeidet innen CPC. I forbindelse med den omorganisering som fant sted i 1970, var flere av misjonærene imot at CBBU skulle gå inn i ECZ. Begrunnelsen var stort sett frykt for den teologi man mente ville bli rådende og et kirkesyn som en mente å se konturene av, og som var baptismen fremmed. CBBU's ledelse ønsket imidlertid å gå med i ECZ, og ble støttet i dette av såvel endel av misjonærene som av misjonsledelsen i Norge.⁴⁷ ECZ er nok i stor grad blitt en byråkratisk overkirke som søker å influere på medlemskirkene, likevel har det også vært positive sider ved samarbeidet, og CBBU ser ut til å ha bevart sin baptistiske teologi og profil.

Både ut fra et prinsipielt syn på kristen enhet, og i lys av de overveldende oppgaver innen evangelisering og undervisning, må det være rett å gå mest mulig sammen som kirkesamfunn i Zaïre. Men det blir da også spørsmål om å være istand til å influere på den kurs som ECZ velger.

— — —

I denne oversikt har vi forsøkt å trekke linjene i det misjonsarbeid som Det norske Baptistsamfunn har utført. Samtidig er det tatt med endel detaljer for å kaste lys over utviklingen og gi informasjon som ellers er spredt og lite tilgjengelig. Historien om Baptistsamfunnets misjon er ennå ikke skrevet, og materialet er lite bearbeidet foreløpig. Derfor har vi valgt en stort sett beskrivende fremstillingsmåte, heller enn en mer analyserende og vurderende.

HENVISNINGER

- 1 G. Hübert, *Under hans vinger* (Kristiania 1910), s. 33 og 151-52.
- 2 Notis i *Bergens Tidende* 19.7.1879, s. 2.
- 3 Peder A. Eidberg, *Bergen Baptistmenighet 100 år* (Bergen 1970), s. 16-17. Ludvig Larsen, *Livet før døden* (1894), s. 220.
- 4 *Unions-Banneret*, nr. 1/1880, s. 7-8.
- 5 *Konferanseforhandlinger Det norske Baptistsamfunn* (DNB), Kra. 1891, s. 48-50.
- 6 Etter Arne J. Holte, *Norwegian Baptist Mission in Bas-Uélé, Congo*. B. D. avhandling Rüşchlikon 1964, s. 13. (Egede Instituttets bibl.).
- 7 Se Peder Stiansen, *History of the Norwegian Baptists in America* (Wheaton 1939), s. 309.
- 8 *Konferanseforhandlinger DNB* 1906, Kra. 1906, s. 52. Øhrn sier bl.a.: «Selskabet synes vi bør antage ham som vor missionær og gjennom dem støtte ham. Fortiden foregaar der forhandlinger derom. Kanskje det kunde være en spore, naar vi ved, at vi har vor egen mand paa feltet.»
- 9 *Konferanseforhandlinger DNB* 1910, s. 31.
- 10 *Konferanseforhandlinger DNB* 1914, s. 22.
- 11 *Ibid.*, s. 36-37.
- 12 *Konferanseforhandlinger DNB* 1915, s. 27.
- 13 *Kongeranseforhandlinger DNB* 1915, s. 28.
- 14 *Ibid.*, s. 47-48.
- 15 Frithjov Iversen, *25 år i Kongo* (Oslo 1946), s. 19.
- 16 *Konferanseforhandlinger DNB* 1922, s. 16.
- 17 Arne J. Holte, *Op. cit.*, s. 23-30.
- 18 Frithjov Iversen, *Op. cit.*, s. 108.
- 19 *Årbok DNB* 1970, s. 34. *Årbok DNB* 1971, s. 32, *Årbok DNB* 1972, s. 40.
- 20 Fr. Iversen, *Op. cit.*, s. 27.
- 21 Solfrid Dås vand i brev datert Buta 20. april 1980.
- 22 Marit Berge, *Sykearbeidet innenfor Det Norske Baptistsamfunns Kongomisjon*. Hovedoppgave ved Baptistenes Teologiske Seminar 1971, s. 6-7.
- 23 Fr. Iversen, *Op. cit.*, s. 34-36.
- 24 Else M. Holte i rapport om sykearbeidet i CBBU 1979.
- 25 Peder A. Eidberg (red.), *Baptistene — tro og liv* (Oslo 1976), s. 120.
- 26 Torben Christensen/Sven Göransson, *Kyrkohistoria III* (Lund 1976), s. 708-709.
- 27 Etter en inspeksjonsreise til Bas-Uélé i 1978 påpeker gen.sekr. Per Midteide i DNB akkurat dette i sin rapport, og foreslår bl.a. at en sats mer på å hjelpe CBBU med lederutdanning. Et ledd i dette er at høsten 1978 begynte to zairere studier ved Baptistenes Teologiske Seminar på Stabekk.
- 28 *Årbok DNB* 1978, s. 61-62.
- 29 *Konferanseforhandlinger DNB* 1935, s. 22-23.
- 30 Arne J. Holte, *op. cit.*, s. 83-87.
- 31 *Ibid.*, s. 89-90 *Årbok DNB* 1941, s. 16-18.
- 32 For detaljer, se Holte, *op. cit.*, s. 94-100 og artikkel av Nils J. Engelsen i *Banneret* nr. 24/1956, s. 5-6.
- 33 Misjonærenes tillitsmann i denne tiden. Paul Hansen, har skildret dette i boken *Blant Kongos rebeller* (Oslo 1966).
- 34 I begynnelsen av 1978 hevdet zairske myndigheter at inflasjonen de kommende fire år

- var beregnet til 400 prosent! Midteides rapport etter besøk i Zaire vinteren 1978, s. 11.
- 35 *Banneret* nr. 28/1950, s. 5.
- 36 Holte, *op. cit.*, s. 105.
- 37 *Årbok DNB* 1960, s. 20, hvor det også heter: «En innfødt leder vil bli plassert ved siden av misjonærene i alle ledende stillinger». (uthevelsen er min).
- 38 *Årbok DNB* 1971, s. 39-43.
- 39 Betegnelsen Communauté Baptiste du Bas-Uélé (CBBU) avløste EBBU da enhetskirken Eglise du Christ au Zaire ble opprettet.
- 40 Vedtektene var godkjent av CBBU's årskonferanse i Buta i april 1976. De finnes i norsk oversettelse i Baptistsamfunnets arkiv. Se også *Årbok DNB* 1977, s. 35.
- 41 Gjengitt i N. E. Bloch-Hoell, «Norske misjonærinstrukser», *NOTM* 1979, s. 57-61.
- 42 Iversen, *op. cit.*, s. 19-20. Iversen gjengir også (s. 56-65) fortellingen om kjøpmannen Musiki og begynnelsen til baptistenes arbeid i Buta. Her er kampen mot katolikkene et hovedpoeng, hvilket den uten tvil var i virkeligheten.
- 43 *Konferanseforhandlinger DNB* 1931, s. 33.
- 44 *Konferanseforhandlinger DNB* 1937, s. 17.
- 45 Cecilia Irvine, *The Church of Christ in Zaire* (Indianapolis 1978), s. XVII-XVIII og 142-43.
- 46 *Ibid.*, s. XVIII.
- 47 *Årbok DNB* 1970, s. 37-38. Samtale med gen.sekr. Per Midteide 9.5. 1980.